

ratalinjan luonnoksesta. Kaiken kaikkiaan Golubjevin tutkimus vastaa täysin otsikkoja ja antaa erinomaisen kuvan siitä valtavana työstä, joka tehtiin vaikeissa olosuhteissa poikkeuksellisen aikana.

Alpo Juntunen

Lähteet

Juntunen, Alpo (1997), *Valta ja rautatiet. Luoteis-Venäjän rautateiden rakentamista keskeisesti ohjanneet tekijät 1890-luvulta 2. maailmansotaan*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Nykyaikainen perusteos Komin historiasta

A.F. Smetanin (toim.): *Istorija Komi s drevnejših vremen do sovremennosti* [Komin historia muinaisajasta nykyaikaan]. 2 osaa. Anbur: Syktyvkar, 2011. 543 ja 687 s.

Komin tasavalta Suomen leveysasteilla Uralin länsirinteillä on taloudellisesti ja poliittisesti vahvin Venäjän suomalais-ugrialaisten kansojen hallinnollisista alueista. Komisyrjäänit ovat jo ennen vallankumousta kuuluneet Venäjän suhteellisen vauraisiin ja vahvoihin kansallisiin vähemmistöihin. Jyrkkä ero eteläisempiin, ankanan feodaalivallan alle joutuneisiin komipermjakkeihin oli tällöin yhtä mittava kuin nykyäänkin. Vaikka stalinismi ja sen vähemmän väkivaltaiset, mutta sitäkin suurvenäläisemmät seuraajajärjestelmät ovat vieneet syrjäänit vähemmistöksi omilla maillaan ja komin kielen kaupungeissa henkitoraisiin, on komien kansallistietoisuus ja -ylpeys silmiinpistävän suurta. Ja ainoana Venäjän suomalais-ugrilaisista kansoista sillä on laaja kansallinen urbaani sivistyneistö, joka on omassa pääkaupungissaan venäläisiä sosiaalisesti vahvemmassa asemassa.

Tähän pohjautuukin Venäjän tiedeakatemian Komin haaraosaston (*Komi nautšnyi tsentr Uralskogo odelenija Rossijskoi Akademii nauk*) niin lukumää-

räinen kuin laadullinen vahvuus. Luonnonvarojen ansiosta varsin varakas tasavalta on tiukasti päättänyt pitää tiedeakatemiansa korkealla tasolla ja vähentänyt työpaikkoja muihin Venäjän alueisiin verrattuna lähes ainutlaatuisen vähän. Tiedeakatemian kielen, kirjallisuuden ja historian osasto kuuluu sen puhtaimmin komilaisiin osiin, eikä ole sattuma, että se on tarjonnut 1990-luvun kansallisliikkeelle paljon laadukasta kasvupohjaa. Tämä vahva tieteellinen pohja kansallisliikkeessä on puolestaan yksi sen suhteellisen menestyksellisuuden perussyistä. Rauhallsuuteen yhdistyvä peräänantamattomuus, ideologinen pluralismi ja pragmatismi sekä pitkän tähtäimen suunnitelmat ovatkin olleet sen tunnusmerkkejä. Menestyksellisenä ja monella tapaa esimerkillisenä pidetty sukulaiskansa on aina kehitettänyt mahdollisimman paljon suhteita Suomeen.

Tämä tiedeakatemian kielen, kirjallisuuden ja historian osasto julkaisi viime vuonna monumentaalisen kaksiosaisen Komin historiateoksen. Tällaisia uusia yleisiä aluehistorioita ovat julkaisseet tällä vuosituhanella monet muutkin tasavallat ja alueet Venäjällä. Harva kuitenkin pääsee samalla tasolle. Esimerkiksi Karjalan tasavallan vastaava teos jää yksiosaiseksi ja laadultaankin vaatimattomammaksi. Komin

teospari käsittää peräti 1230 sivua runsaan, osittain monivärisen kuvituksen kera. Jokainen kappale päättyy alaviitteisiin ja molempien osien lopussa on useita sivuja lähdeluetteloita. Erinomaiset monivärikartat täydentävät niin tieteellisesti kuin painoteknisesti mainiota vaikutelmaa.

Teosparin päätoimittaja on tiedeakatemian historian osastoa lähes kaksikymmentä vuotta johtanut Aleksandr Smetanin, omalta profiililtaan 1900-luvun ja erityisesti stalinismin ajan tutkija. Hän ei liene monivuotista projektiaan johtaessaan aavistanut, että hän oli luomassa sillä pysyvää muistomerkkiä itselleen. Smetanin kuoli äkilliseen sairaskohtauukseen hieman ennen teoksen valmistamista. Syvältä Komin pohjoisimmalta maaseudulta kotoisin oleva Smetanin hallitsi äidinkieltänsä täydellisesti, hän antoi myös oman panoksensa kansallisen liikkeen muodostumiseen ja vieraili Suomessa useita kertoja kehittäen samalla tutkijavaihtoa.

Suurteoksen toimituskollegion puheenjohtajaksi Smetanin onnistui saamaan korkeimman mahdollisen tason: Komin presidentti eli tasavallan päämies (*glava respubliki/ respublikasa juralis*) Vjatšeslav Geiser (Gajzer) on antanut arvovaltansa teoksen tueksi. Päätoimittaja Smetaninin ohella kahtena muuna yleistöimittajana koko teosparille ovat toimineet Smetaninin läheisin kollega ja ystävä Aleksandr Popov sekä uuden ajan tutkija Igor Žerebtsov. Kirjoittajia teoksessa on peräti 65 –kaikki kiistatta alojensa parhaita asiantuntijoita. Mukana ovat käytännössä kaikki Komin tiedeakatemian parhaat historioitsijat. Huomiota ansaitsee sekin, että Syktyvkarin yliopiston historioitsijoita on mukana kirjoittajina; neuvostoliittolais-venäläisessä akatemian ja yliopiston jyrkässä erottelussa tämä ei ole ollenkaan itsestään selvää.

Historiateoksen ensimmäinen

osa käsittelee Komin historiaa 1800-luvun lopulle saakka. Sivuja tästä jaksosta kertyy 543. Muinaishistoriasta 1400-luvun loppuun ulottuvasta ajanjaksosta vastaa yksin Komin muinaishistorian suuri nimi Eleonora Saveljeva. Muinaishistorian suhteen tulos onkin suvereenin vaikuttava ja tätä vaikutelmaa korostavat selkeät ja hallitut piirrokset. Keskiajan suhteen Saveljeva kuitenkin hieman horjuu varsinaisen tutkimusalueensa ulkopuolella. Komin historian kenties kuuluimman hahmon, komin kielen ensimmäisen kirjaimiston luoneen poliitikkomunkki Tapani Pyhän (Stefan Permski, n. 1340–1396) kuvaus jää suhteellisen värittömäksi. Harmillista on, ettei Saveljeva huomaa mainita, ettei kirjaimiston on osoitettu pohjautuvan muinaistutkimukseen eikä suinkaan kreikkalaiseen ja venäläiseen kirjaimistoon. Mutta tätä löydöstä paikallinen ortodoksinen kirkko ei ideologisista syistä halunnut ottaa huomioon. Tätä yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ovat kirjoittajat kuitenkin tutkimustensa ydinalueilla.

1500–1700-lukujen pääkappaleet käsittelee Ilja Žerebtsov, Smetaninin työn jatkaja historian laitoksen johtajana. Saveljevan tavoin myös Žerebtsov hallitsee alansa perin pohjin ja tuo yhtä taitavasti piirrosaineistoa tekstinsä tueksi. Tämänkin osion kohdalla alkaa kuitenkin kyseenalaisuuksia ilmetä uskonnon tullessa puheeksi. Žerebtsov karttelee varsin selvästi 1500-luvun verisen uskonnollisen valloituksen ikävien puolien esittelyä. Teospari yleensäkin antaa viitteitä siitä, että ainakin Komissa ja ehkä muuallakin Venäjällä neuvostoajan käsittely on vapautunut lähes kaikista tabuista, mutta ortodoksisen kirkon historiaan kohdistuu itsensensuuripaineita.

1800-luvun historia on teoksessa pääosin Vladimir Tšuprovin vastuulla. Tšuprov toimii myös

koko ensimmäisen osan vastuullisena erikoistoimittajana. Pitkät ja varsinkin maatalouden suhteen tyhjentävät sekä Komin vanhimpien valokuvien saattamat esitykset avaavat kaikki ovet ajan ymmärtämiselle. Komin vanhavenäläiseen vanhauskoisväestöön kuuluva Tšuprov on jättänyt ortodoksin historian käsittelyn erikoisasiantuntija M. Haidurovin käsiin. Haidurov pystyy jopa ajoittain kehittämään lievästi kriittistä äänensävyä oman tutkimusteemansa ytimessä. Kieli on ensimmäisessä osassa yleensä suhteellisen joustavaa. Neuvostoajan kuivaan ja vertailuja välttävään harmaaseen yliaallisuuteen ovat kaikki kirjoittajat pystyneet ottamaan etäisyyttä vähintäänkin tyydyttävästi.

Teosparin toinen osa (687 sivua) käsittelee 1900-lukua aina nykypäiviin saakka. Sen vastaavana erikoistoimittajana on toiminut maailmansotien jälkeisen ajan historian tuntija Jevgeni Rožkin. Verrattuna ensimmäiseen osaan on tekijöiden hajonta paljon suurempi. Sosialismin kauden jälkeisellä ajalla tästä tulee hieman ongelmallista, sillä tekstit alkavat saada kompromissiluonnetta. Pääosin teos kuitenkin takaa pätevän erikoisosaamisen eri yksittäiskysymyksiin. Eniten tekstiä ovat tuottaneet tutkijat Žerebtsov, Tšuprov, Smetanin ja Popov, jotka epäilemättä vastaavat suurimmasta asiantuntemuksesta. Erityisen onnistuneita ovat Smetanin–Popov-aisaparin toimintaan pohjautuvat artikkelit 1920–30-luvuista, joissa painotetaan erityisesti kansallista kysymystä. Edelleen monin paikoin Venäjää ongelmalliset valtioterrori- ja kansallisuuskysymykset ovat varmassa hallinnassa ja teksti on samalla mielenkiintoisen elävää. Pienenä negatiivisena yllätyksenä tulee se, että tämän kauden kohdalla kuvitus on silmiinpistävä vaatimatonta. Monet Komin 1920-luvun kansallisen nousun tärkeimmät

toimijat jäävät ilman valokuvaa. 1920-luvun kirjailijoita ei myöskään käsitellä lainkaan heidän merkityksensä edellyttämällä tavalla, vaikka muista kulttuurin toimijoista kerrotaan kattavasti. Ilmeisesti ja ymmärrettävästi on Smetaninin kuolema aiheuttanut toimitustyön viime vaiheissa lievästi hämminkiä juuri hänen oman tutkimustyönsä keskeisissä kohdissa.

Komin autonomian kultaisena aikana NEPin vuosina 1920-luvulla oli Suomella ja Komilla erinäisiä kulttuurisuhteita. Niille on omistettu oma Popovin kirjoittama nelisivuinen alaluku (s. 352–355). Suhteet pohjautuvat kielitieteilijöitten Vasili Lytkinin ja Georgi Startsevin Suomenmatkoihin 1926 ja 1927, joiden pohjalta järjestettiin Suomen ja Komin välinen tieteellisen kirjallisuuden vaihto. Kaksi komilaista opiskelijaakin oli tähän aikaan Helsingin yliopistossa. Samaan aikaan Suomessa asuva komipermjakkilainen valkoemigrantti Ignati Mösšeg (Mošegov) puolestaan pääsi julkaisemaan artikkeleita Komin lehdistössä. On helppoa ymmärtää, että tällaiset kontaktit eivät voineet jatkaa stalinismin aikana. Lisäksi ne antoivat vauhtia syytteille ensin Komin ”kansallisesta poikkeamasta” (*uklon*) ja sitten peräti suomalais-ugrilaisesta salaliitosta.

Erinomaisten ja runsaan kuvamateriaalin tukemana teoksessa esitellään lyhyesti myös Neuvostoliiton romahtamisen jälkeistä Komin autonomian uutta nousua. Teksti ei kuitenkaan pysy aivan kuvituksen tasolla. Ilmeisesti teoksen suuri yhteiskunnallinen merkitys on saanut aikaan jännitystä uusimman ajan kuvauksessa, mikä on heijastunut sinänsä helposti ymmärrettävänä varovaisuutena ja kompromissihakuisuutena. Mutta perustiedot silti ovat näissään melko lyhyissä kappaleissa kohdallaan, eikä uudessa Komissa toki mitään suuria

luurankoja tulle löytymäänkään kaapeista.

Kokonaisuudessaan teospari on kulttuurin suurtyö. Koska neuvostoajan yleisesitykset Komin historiasta ovat suppeita ja aiemmat Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen julkaistut teokset ovat

liian kapeita, tarjoaa tämä uusi teos ainoan tavan päästä nopeasti syventymään tämän tärkeän sukulaiskansamme historiaan. Toivottavasti Suomen kirjastot auttavat tässä hankkimalla uuden historiateoksen kokoelmiinsa.

Pekka Kauppala

Mielenkiintoista Medvedevistä

Arto Luukkanen: *Medvedev – Venäjän isäntä vai Putinin renki?* Helsinki: Paasilinna, 2011. 224 s.

Dosentti Arto Luukkanen on tällä vuosituohannella noussut selvästi eniten julkaisevaksi suomalaiseksi venäjätuntijaksi. Historioitsija Luukkanen on tässä yhteydessä myös yhä rohkeammin siirtynyt valtiotieteilijöiden alueelle. Tässä ei ole mitään epäilyttävää; päinvastoin, valtiotieteilijän viittaan pitäisi paljon nykyistä vahvemmin kuulua itsestäänselvyytenä historiallinen syvyys tutkimastaan aiheesta.

Uusimmassa teoksessaan Luukkanen ottaa käsiteltäväkseen nyky-Venäjän suurimman ja kiistellyimmän politologisen arvoituksen: Dmitri Medvedevin todellisen vaikuttavuuden presidentinvirassa. Medvedevin aivan odottamaton pomppaaminen 2007 suoraan Venäjän muodolliseksi johtajaksi ja ”vahvan miehen” Vladimir Putinin aisapariksi on herättänyt hämmennystä ja monenlaisia tulkintoja venäjätutkijoissa ympäri maailmaa. Media ja suuri yleisö ovat taipuneet uskomaan putinilaisten puolivirallista sanomaa, että Medvedev mukavasti auttaa ja täydentää suurta johtajaa hänen moninaisissa velvollisuuksissaan. Putinin paluu presidenttiehdokkaaksi monien sekavien käänteiden jälkeen 2011 on vahvistanut näitä

uskomuksia.

Luukkasen teos on tältä pohjalta mainio valistusisku Putinin ympärille muodostuneeseen ”suureen koalitioon” ja sen keskinäisiin riitoihin ja välienselvittelyihin. Medvedevin omasta urasta ja hänen henkilökuvastaan tarjoutuu samalla selkeä ja miellyttävän lukukelpoinen esitys. Tekijän ote ei ole liian ohjaava ja monoliittinen, vaan lukijalle tarjoutuu mahdollisuus itse pohtia asioita ja muodostaa oma kantansa rehellisesti avoimiksi jääviin kysymyksenasetteluihin. Niihin kuuluu myös kirjan nimessä oleva ydinkysymys. Tämä on perusteltua siksi, että Medvedev on vasta nyt, presidenttikautensa loppupuolella, tulossa sellaisten haasteiden eteen, joissa hänen täytynee lopulta selkeästi tunnustaa väriä. Kautensa alku- ja keskivaiheilla hän on toisinaan näyttäytynyt isännän, mutta usein myös rengin roolissa.

Luukkanen käsittelee teoksensa ensimmäisellä puoliskolla Medvedevä ensin tämän presidentinuran ja sitten inhimillisen elämänkaaren pohjalta. Tältä pohjalta hahmotellaan Medvedevin suunnitelmia ja poliittista perusfilosofiaa. Seuraavana askeleena on vuosien 2010–2011 presidenttipelin kuvaus, josta siirrytään lopuksi Medvedevin ja Suomen suhteiden arviointiin.

Presidentin kuvaksi hahmotuu Luukkasen kuvauksessa Pu-

tinia merkittävästi sivistyneempi ja poliittisesti ongelmatajuisempi henkilö, jolla on oma, pääosin liberaalismiellinen tukijaryhmä presidentinhallinnossa, mutta myös vahva vastustajajoukko. Medvedevin päämääränä Luukkanen näkee Venäjän talouden pitkän tähtäimen modernisoinnin, jonka soveltaminen hallitsevan ”sekurokratian” valtaintresseihin ei ole yksinkertaista eikä suositua. Vastustusrintaman johdossa on varapääministeri ja valtiollisen energiayhtiö Rosneftin johtokunnan puheenjohtaja Igor Setšin, kovan linjan tšekisti, eli sisäisen turvallisuuspalvelu FSB:n toimitsija. Vladimir Surkovin, presidentinhallinnon pitkäaikaisen varajohtajan ja putinilaisuuden tärkeimmän ideologin, Luukkanen näkee Medvedevin pitkäaikaisena tukijana. Luukkasen hahmottelema valtapelin logiikka on selkeä ja vakuuttava.

Medvedevin nousun tärkein kysymys on, miksi Putin 2007 luopui vaivatta toteuttamiskelpoisesta ja monien tahojen ehdottamasta mahdollisuudesta järjestää perustuslain muutos, joka sallisi kolmannen kauden. Luukkanen vastaa tähän Putinin väsymyksellä raskaisiin valtavelvollisuuksiin ja haluttomuudella puuttua perustuslakiin. Näillä tekijöillä on varmasti merkitystä, mutta päätöksen taustalla olevaa tärkeää ulkomaansuhteiden merkitystä olisi kuitenkin voinut pohtia, varsinkin kun Luukkanen osoittaa useamman kerran Medvedevin saaneen tukea linjauksilleen Yhdysvalloista.

Kuvaus Medvedevin valinnasta hänen Putinille osoittamansa kiistattoman lojaalisuuden vuoksi sen sijaan vaikuttaa selkeän vakuuttavalta. Tärkeää kuitenkin on, että Luukkanen samalla oivaltaa, että aiempi uralla osoitettu lojaliteetti ei silti ole mikään takuu samanlaisesta käytöksestä hierarkian korkeammilla tasoilla. Kuvaukset tämän ajan Venäjän